

BÍBLIA I CURRÍCULUM ESCOLAR. INTRODUCCIÓ A UNA PROBLEMÀTICA PARADOXAL

Núria Almansa, Mercè Cols, Maria del Mar
Esteve, Andreu Ibarz i Ramon Jové

L'article que presentem forma part d'una elaboració més àmplia. Hem seleccionat unes reflexions introductòries que obren interrogants i plantegen problemàtiques sobre les quals s'aprofundirà posteriorment. Partim de la importància de la Bíblia com a referent espiritual i cultural, a continuació es descriuen alguns dels possibles atansaments vers els textos bíblics i quines són, o podrien ser, les aproximacions a la Bíblia des de l'escola. Presentem, també, alguns moments significatius sobre l'estudi i la interpretació de la Bíblia i les conseqüències que poden tenir en l'ensenyament.

7

1. INTRODUCCIÓ

Els membres del grup de recerca *Persona, religió i escola* de la Càtedra Ramon Llull hem estat treballant la qüestió de la pedagogia i la didàctica escolar de la Bíblia aquests dos darrers anys. El punt de partença fou la nostra experiència docent juntament amb algunes intuïcions. Tot aquest material va ser transformat en preguntes que han provocat un itinerari de recerca i contrastació.

Efectivament, hi ha quelcom nou a pensar, a aprofundir o a comunicar sobre la presència i el tractament de la Bíblia a l'escola? La Bíblia és un contingut propi d'una determinada àrea d'ensenyament? En el context escolar, és només un contingut conceptual? Com ha incidit, en la pròpia classe de religió, la gran evolució

constada en el procés d'estudi, d'investigació i d'interpretació de la Bíblia? La transmissió de la Bíblia a l'escola requereix un tipus d'estratègies i una didàctica específica? Quines qüestions de fons (en relació amb el llenguatge, amb la recerca acadèmica, amb la tradició i amb l'experiència religiosa...) estan implicades en tota la pedagogia de la Bíblia? Quines grans novetats s'han constatat en l'àmbit dels recursos? Quins reptes i quines prioritats se'n deriven per a la formació dels mestres i professors?... I d'altra banda, arribar a un consens pacífic i rigorós sobre la presència i el tractament de la Bíblia a l'escola no fóra l'inici d'un nou paradigma sobre l'estudi de la manifestació del fet religiós en aquest mateix marc?

En començar la nostra tasca, tot eren "evidències" que albiraven una temàtica tancada, dita i beneïda. Ens resultava evident la importància del text bíblic en relació amb la cultura. Era evident l'ampli procés d'estudi, d'investigació i d'interpretació del text bíblic en aquests darrers. Era evident --n'hem estat testimonis-- un veritable *aggiornamento* de la classe de religió amb relació a totes les reformes del sistema educatiu. Un llarg seguit d'aquesta mena de certeses apuntava per coherència cap a una presència àmplia, seriosa i consolidada de la Bíblia a l'escola. Amb motiu del nostre treball, hem detectat la feblesa en el marc escolar d'una evidència cultural i religiosa. Per això --a banda d'una anàlisi particular de molts aspectes relacionats amb la pedagogia i didàctica de la Bíblia a l'escola-- considerem que l'originalitat de la nostra aportació rau en la perspectiva propositiva coherent amb les evidències culturals i les exigències escolars i, alhora, en una presentació equilibrada i de conjunt sobre la totalitat del tema aprofundit.

Així, doncs, l'article que aquí presentem forma part d'una elaboració força més àmplia. Per a aquesta ocasió, hem seleccionat uns apartats que, amb un to introductori, apunten diverses problemàtiques aprofundides posteriorment. Es parteix --a tall de recordatori-- dels fets que constaten la importància de la Bíblia com a fet cultural. A continuació, es descriuen diversos atansaments cap a la Bíblia fruit de diferents reaccions i interessos. Posteriorment, s'analitza de manera breu l'evolució de la presència de la Bíblia a la classe de religió i, finalment, es presenten alguns moments recents significatius sobre l'estudi i la interpretació del text bíblic i les conseqüències -- presents i futures -- amb vista a l'ensenyament.

2. LA BÍBLIA: REFERENT RELIGIÓS I CULTURAL

La Bíblia ha marcat la manera d'entendre Déu, de pregar, de comportar-se, d'entendre la història i la naturalesa de generacions de creients jueus i cristians de tot el món; és també un llibre respectat pels musulmans, que reconeixen en alguns personatges i esdeveniments bíblics part de les seves arrels. Aquest fet implica, doncs, que ha estat un referent constant per a la cultura occidental, ja que bona part dels principis que la configuren tenen les seves arrels a la Bíblia.

Si convenim, com afirma l'antropòleg Martínez Shaw¹, que tot sistema cultural es manifesta com una interacció entre les formes materials produïdes per l'ésser humà; les formes espirituals, constituïdes pels valors, la religió i els coneixements intel·lectuals; les formes socials, és a dir, aquelles que es refereixen a les relacions socials que estableixen els individus, i, finalment, les lingüístiques, que permeten la comunicació social, podrem veure com en el sistema cultural que ens és propi molts d'aquests paràmetres han tingut la Bíblia com a referent. Repassarem breument, a tall d'exemple, alguns dels aspectes de la cultura que han tingut, o tenen, aquests referents bíblics, sempre, però, sense intenció de ser exhaustius.

Pel que fa a les formes materials produïdes per l'ésser humà, podem entendre tant la fabricació d'aquells estris que li serveixen per a la vida quotidiana com la creació artística; és evident que per comprendre bona part de l'art europeu, des del paleocristià fins a les últimes tendències artístiques, en especial fins al segle XVII, ens caldrà tenir uns mínims coneixements bíblics, ja que les narracions bíbliques són la font principal de la iconografia cristiana. Igualment, la inspiració en els textos bíblics ha produït alguns dels millors fragments de la música clàssica, i també han estat importants les referències bíbliques en algunes lletres de la música moderna.

El cas de la literatura mereix una atenció especial ja que la Bíblia és el llibre més traduït i editat del món, i per si mateixa es pot considerar una obra mestra de la literatura, a més a més de ser un manual de text perfecte per a l'estudi dels gèneres literaris, però, a més, nombrosos escriptors de totes les èpoques han tingut la Bíblia com a font d'inspiració. De la mateixa manera, l'anomenat setè art conté diversos exemples de temàtica bíblica, des de

¹ AAVV (1984) *Sobre el concepto de cultura*. P.76

pel·lícules totalment basades en narracions bíbliques a d'altres que, de forma indirecta, en fan aparèixer referències.

Pel que fa a les formes espirituals, a la religió i als valors, la Bíblia és el llibre sagrat del judaisme i del cristianisme, respectat també per l'Islam, i font d'inspiració d'algunes noves formes d'espiritualitat presents en la nostra societat. Hi ha un rerefons bíblic també en el nostre concepte del temps, en com repartim el treball i el descans, i en els temps sagrats de la nostra cultura.

Evidentment, també alguns principis ètics generalment acceptats per la nostra societat i alguns dels valors bàsics compartits apareixen ja en la reflexió, les narracions i la vida d'alguns dels principals personatges de la Bíblia. I no és menys cert que alguns dels debats del passat sobre els coneixements científics no s'entenen si no és tenint en compte una determinada manera d'entendre i interpretar la Bíblia.

Així mateix, la forma d'establir les relacions socials, especialment pel que fa a la institució familiar, té molt a veure amb allò que s'anomena moral "judeocristiana" que, evidentment, té els seus fonaments en la Bíblia.

En el camp de la llengua no podem oblidar que moltes expressions de la parla popular tenen els seus orígens en el fet religiós, tal com assenyala Alsius², però això, aquí i avui, no vol dir el fet religiós en general, malgrat que també hem incorporat expressions que provenen d'altres religions, sinó, que en particular trobarem expressions lligades al cristianisme, i en les que, de nou, la Bíblia en serà la protagonista.

3. DIVERSOS INTERESSOS DAVANT LA BÍBLIA

Com hem vist, la Bíblia és un llibre referencial per a les tres religions monoteistes, però és també un referent per a generacions i generacions de persones, referent que ha deixat petjada en l'art, el pensament, la història, la cultura popular... És a dir, la Bíblia com a text ha generat diversitat de "productes" en relació amb la humanitat. Alhora, els humans ens hi hem atansat de maneres diverses, no sempre amb els mateixos interessos i prioritats, de fet, però, aquests diversos atansaments a la Bíblia no són excloents entre ells. Mostrem a continuació alguns exemples d'aquest segon aspecte:

² Alsius, S. *Hem perdut l'Oremus*. 1998, p. 8

a) Atansaments vers la Bíblia com a llibre de fe. Fóra propi de persones creients, tot considerant les diverses religions implicades. En aquest sentit, ha estat i és: llibre de pregària, text referencial per a la catequesi, font de diversos nivells d'estudi –des de l'introductori fins a veritables especialitats en l'àmbit universitari–, motiu d'interès d'associacions bíbliques i grups interconfessionals...

b) Atansaments vers la Bíblia com a "patrimoni cultural de la humanitat". És una aproximació que no ve suscitada prioritàriament per un marc creient o un motiu de fe. Són possibles interessos: recerca d'etimologies, l'origen de festes i tradicions, personatges i dades històriques, interpretació o comprensió d'obres d'art...

c) Atansaments vers la Bíblia com a paradigma de preguntes, experiències i respostes antropològiques. És un possible acostament des de la inquietud per la pregunta de l'home. Així, el text bíblic presenta problemes tan significatius per a l'existència com: el mal, la mort, l'enveja, la por, la soledat... i, també, la justícia, l'amor, el goig, l'alegria, la llibertat...

d) Des d'un punt de vista sociològic, caldria afegir que, a més a més dels atansaments esmentats, sovint hi ha persones que són indiferents davant la Bíblia . Aquesta indiferència només pot ser fruit del desconeixement o la incultura ja que, com a mínim, la Bíblia forma part de la cultura i, com hem evidenciat, el seu coneixement és bàsic per entendre-la millor.

4. LA BÍBLIA A L'ESCOLA: PRESENCIA, CONFLICTE, ABSÈNCIA?

Podem sintetitzar els paràgrafs anteriors amb aquestes dues grans idees: afirmar que, objectivament, la Bíblia és un text d'inegable referència espiritual i cultural i, d'altra banda, que davant d'aquest llegat objectiu hom s'atansa subjectivament, des de diverses perspectives o interessos.

Si ens introduïm en l'escenari escolar i traslladem les anteriors afirmacions, fóra –en bona lògica- una deducció quasi immediata suposar una "presència" àmplia i significativa de la Bíblia en l'àmbit dels centres. Ara bé, això és així? Aquesta possible presència no genera nous i diversos interrogants?

Per donar respostes a aquestes preguntes analitzarem tres aspectes del marc escolar que poden il·lustrar la predisposició que tenen els centres davant la Bíblia:

a) "Predisposició" dels centres (situació de llurs biblioteques)

No podem abastar la totalitat dels aspectes dels centres esco-

lars i, per això, només ens fixarem, com a referent, en les biblioteques. Simplement recordarem la situació esdevinguda a un país veí tot insinuant que aquí succeeix i/o pot succeir-hi alguna cosa semblant. Efectivament, de molts és conegut el fet esdevingut a Itàlia fa uns 10 anys. Es va preguntar a 50 intel·lectuals de tots els corrents i tendències sobre quina fóra la llista dels deu llibres de presència indiscutible a la seva biblioteca ideal. Evidentment, la Bíblia hi va aparèixer com un d'aquests textos "prioritaris". Paral·lelament, es va duu a terme un treball de camp sobre les biblioteques escolars. Sens dubte, la Bíblia era el llibre que marcava una més gran desviació entre la prioritat dels intel·lectuals i l'absència real a les biblioteques escolars. Què hauria passat si també s'hagués quantificat l'ús real d'aquest text?

b) "Predisposició" de l'àrea de religió catòlica

En parlar de la Bíblia, hom vincula la classe de religió. Certament, la classe de religió ha estat un lloc ric, privilegiat i plural de trobada amb el text bíblic. I és per això que caldria diferenciar cinc aspectes. Una cosa fóra la presència i el tractament de la Bíblia en el decurs històric de la classe de religió. Un altre aspecte, l'ús actual i real de la Bíblia amb motiu de les activitats d'ensenyament-aprenentatge proposades pels mestres i professors. Una altra cosa fóra la presència i el plantejament actual "més formal" (és a dir, segons les directrius curriculars) de la Bíblia a la classe de religió. Un aspecte diferent fóra l'àmbit de la didàctica de la Bíblia i, finalment, una cosa ben diferent, els coneixements dels alumnes sobre aquest tema.

En relació amb la perspectiva històrica, hem de constatar que tampoc l'àrea de religió ha afavorit d'una manera clara i contundent la descoberta i la trobada amb el text bíblic. Certament s'ha donat una evolució³ en un context de profundes transformacions pedagògiques i didàctiques.

En relació amb els altres aspectes assenyalats, cal dir que el nostre treball els aprofundirà de manera redundat.

c) "Predisposició" del currículum actual

Seguint la lògica de la nostra reflexió, no podríem "atrapar" i/o "reduir" la presència de la Bíblia a la classe de religió catòlica. En coherència amb les nostres afirmacions, caldria considerar d'entrada la perspectiva curricular sobre la Bíblia des de les altres confessions i des de les altres àrees. Per tant, ens podem

³ Trobareu una síntesi d'aquesta evolució a l'apartat 3.a. d'aquest article

preguntar si resta justificat un tractament de la Bíblia a l'escola des dels actuals objectius educatius. Ens podem preguntar, també, quins objectius i quins continguts del currículum de les diverses àrees provoquen i exigeixen un aprofundiment de la Bíblia. En definitiva, la idea d'un currículum alhora "prescriptiu", "obert" i "flexible" --com ara el nostre-- està donant possibilitats a la Bíblia o bé més aviat determina una opció exclouent?

L'anàlisi d'aquestes predisposicions ens porta a formular tres qüestions importants.

1. Fins a quin punt la recerca i el consens sobre el tema de la presència i el tractament de la Bíblia a l'escola és important?

2. On rau la fonamentació de la presència curricular de la Bíblia?

3. Cal aprofundir una didàctica escolar sobre la Bíblia o serveix qualsevol estratègia?

5. QUIN TIPUS DE DESPLEGAMENT CURRICULAR (TRANSMISSIÓ) ES MEREIX LA BÍBLIA?

1.- Importància de la recerca i el consens sobre aquest tema (presència curricular de la Bíblia)

La reflexió, recerca i consens sobre la presència curricular de la Bíblia pot esdevenir paradigmàtica. Paradigmàtica, en quin sentit? Efectivament, si la importància universal d'aquest text no es prou aval per tal d'arribar a un acord educatiu sobre la presència i el tractament bàsic del fet religiós a l'escola, difícilment podrem apostar i garantir d'altres punts de consens. Arribar a un acord educatiu (social i públic) sobre aquest tema és situar-nos en el llinard d'un nou escenari escolar pacífic i rigorós on resti integrat el fet religiós no necessàriament de manera monodisciplinària.

2. Fonamentació de la presència curricular de la Bíblia
Superades càrregues i opcions prèvies de caràcter ideològic i considerant l'anàlisi del currículum en relació amb els objectius generals de l'educació i l'escola, quina opció és més legítima?

Quina fórmula és la més legítima?

- la no-transmissió de cap contingut?
- la transmissió derivada d'opcions particulars explicitades per alguns centres en el desenvolupament del segon nivell de concreció?
- una transmissió espontània i lliure defensada a partir de la llibertat de càtedra?
- una transmissió en coherència amb la tipologia de currículum i amb les fonts curriculars actuals?

En el cas de ser aquesta darrera, i seguint les afirmacions de l'inici: és possible-necessari-convenient:

- formular unes perspectives educatives amb caràcter prescriptiu (per a tots)?
- formular unes perspectives educatives amb caràcter voluntari i de tractament confessional?
- formular unes perspectives educatives amb caràcter -lliure configuració- en relació amb una determinada especialització-modalitat ?

3.- Cal aprofundir una didàctica escolar sobre la Bíblia o serveix qualsevol estratègia?

Bona part de tots els nostres propòsits podria acabar en un fracàs considerable si un cop resolt els problemes previs o prolegòmens (en aquest cas acceptar per part de la comunitat educativa la presència i el tractament de la Bíblia...) no vetllessim pel "com" d'aquesta transmissió. Si arribéssim a l'acord del "què", restaria una inexorable reflexió i construcció tan important com la primera: com transmetre als infants i joves escolars tan meravellós llegat. Precisament, per la complexitat de la Bíblia i de tots els seus referents (històrics, artístics, lingüístics, religiosos...) no podem deixar a l'espontaneïtat la didàctica d'aquesta. Un plantejament incorrecte des de les estratègies d'ensenyament-aprenentatge pot esdevenir un problema molt greu en produir una informació insuficient i/o una reacció contrària a qualsevol mena d'interès per part dels escolars. Evidentment, el professorat ha de tenir un bon nivell de formació bíblica que inclogui coneixements de l'evolució de la interpretació de la Bíblia i del seu ús en el marc escolar. Pel que fa als alumnes, aquest horitzó didàctic hauria de tenir en compte aquests aspectes:

- garantir una informació bàsica, pluridisciplinària i actualitzada
- partir coneixements de l'alumne
- garantir un aprenentatge proporcional a l'edat de l'alumne
- considerar de manera contextualitzada tota la pedagogia del fet religiós (llenguatge, experiència i tradició, pedagogia de la pregunta...)
- superar els errors (fragmentació...)
- conèixer diversos textos i edicions
- incloure materials de suport...

6. DIFERENTS PRESENCIES DE LA BÍBLIA A LA CLASSE DE RELIGIÓ. ELS DINAMISMES QUE HAN GENERAT UNA EVOLUCIÓ EN EL MODEL DE PRESENCIA I ÚS DE LA BÍBLIA A LA CLASSE DE RELIGIÓ.

La Bíblia ha estat i és present als programes d'ensenyament de maneres ben diverses. Aquests canvis en la manera d'ésser present es perceben quan considerem tant el propi coneixement bíblic i les estratègies que es proposen per assolir-lo –ús directe del text, manera de treballar-los, etc.–, com quan ens fixem en el paper que els textos de la Bíblia juguen en relació amb la resta de continguts. És un fet acreditat que hi ha hagut una profunda evolució i que s'ha produït en un lapse de temps relativament breu i recent, sobretot si el comparem amb els processos evolutius en altres àmbits del saber.

Si prenem els llibres de religió com a referència per argumentar l'afirmació que acabem de fer, i amb una sumària recerca comparativa, ens adonem que hi ha uns moments "significativament" diferents i que els podem seqüenciar, com a mínim, en tres etapes:

a) L'accés al text bíblic mediatitzat per la "Història Sagrada". Efectivament, durant moltes dècades no s'ha fet cap accés directe al text bíblic. Els bons manuals de religió escolar, radicalment marcats per l'estructura conceptual del catecisme tridentí, organitzaven els temes amb els següents apartats: la Fe (el dogma), la Moral, la Gràcia (vida sobrenatural, amb la incorporació de la litúrgia). Finalment, aquests manuals afegien una altra part: la Història. Aquesta disposava un doble vessant: Història Sagrada i Història Eclesiàstica. Aquests manuals generaren textos explícitament d'Història Sagrada per a determinats nivells. Es tractava, doncs, d'una compilació de la Història de la Salvació a través de les grans narracions dels fets, situacions, esdeveniments, personatges... La tasca docent consistia a garantir una bona recepció i un bon aprenentatge d'aquestes narracions ja elaborades. Allò demanat a l'alumne/a era el coneixement i la reproducció dels grans relats. Aquest plantejament comportà alguns avantatges (coneixement bàsic de les narracions, dels fets i dels personatges; memorització...) i, certament, moltes limitacions (hi havia, per exemple, un domini de les "històries" particulars, però una deficiència en la perspectiva global del missatge).

b) La incorporació de textos bíblics en els llibres (catecismes escolars). El Concili Vaticà II, en assumir diferents moviments (entre ells, el moviment bíblic) i en redactar una constitució sobre la Revelació (*Dei Verbum*), provocà un capgirament que arribà a

incidir de manera fonamental en la incorporació dels textos bíblics en els catecismes escolars. A partir d'aquí, l'alumne disposava d'un accés directe que sovint estava acompanyant per altres propostes pedagògiques en relació amb la recerca directa de textos bíblics. Es tractava, sobretot, d'ajudar a fonamentar, recolzar, eixamplar..., el contingut de tipus dogmàtic. Aquest tractament també tingué els seus avantatges i limitacions. El principal avantatge fou la lectura directa de textos en el mateix catecisme o la Bíblia. Les dues limitacions més importants van ser la freqüència de la "finalitat dels textos" que moltes vegades tenien una funció de "justificació" i "exemplificació" d'un quelcom doctrinal (i, per tant, des d'una clara opció metodològica deductiva) i, també, un cert acostament al text bíblic que no tenia en compte l'aspecte crític.

c) L'encontre crític amb la Bíblia com a font de significats.

Arriba un moment en què és possible un atansament pluridisciplinari, sistemàtic i rigorós a la Bíblia; el text recupera el seu sentit "actualitzant" i "interpel·latiu". En ésser universalment accessible a través de les múltiples edicions, els programes i els textos van remarcar un altre interès. Hi trobem ara una triple novetat, conseqüència del pressupòsit esmentat anteriorment. Efectivament, d'una banda, calia, en aquest moment, una certa sistemàtica entorn a la Bíblia. L'estudi del seu context històric i cultural, de la seva estructura i de la seva elaboració, de les seves peculiaritats literàries... Per altra part, més que una selecció de textos de reforç doctrinal, es veurà en la Bíblia una font inesgotable de suggeriments, d'interpretacions, d'experiències, de matisos..., en definitiva, una riquesa inabastable. Caldrà, per exemple, contemplar un fet de Jesús des de totes les "òptiques" neotestamentàries i descobrir-ne les aportacions de cadascuna. Caldrà, per exemple, examinar diferents textos sobre un mateixa predicació, personatge, experiència... La tercera novetat fa referència al creixement de la preocupació i de la sensibilitat per presentar les narracions bíbliques no tant com un fet "arqueològic"..., sinó com narracions que han de dir "quelcom" a l'home i a la dona d'avui. S'haurà de presentar el text com una realitat amb possibilitat "actualitzant", "interpel·ladora" o, si volem, "interpretadora" de la situació contemporània. Aquesta última novetat presenta importants reptes pedagògicodidàctics per tal de no caure en un plantejament catequeticovital⁴. A diferents

⁴ Una altra cosa és que la visió de la Bíblia a l'escola i a la catequesi siguin complementàries i, per això, els alumnes de religió que rebin també una formació catequètica tindran una millor comprensió de la Bíblia.

indrets de la nostra reflexió s'anirà donant resposta a aquests reptes.

Així, doncs, a tall de resum, hom podria sintetitzar aquestes etapes amb tres formulacions: el no-accés a la font; l'accés no crític; l'accés crític. És evident que aquesta evolució provoca nous reptes i interrogants. Per exemple: per quina raó la Bíblia és una font de significació en un context secularitzat? Quines relacions caldrà establir amb altres fonts de tradicions religioses?

7. EL PROBLEMA DE L'EVOLUCIÓ DE LA INTERPRETACIÓ DE LA BÍBLIA

"L'estudi de la Bíblia és, d'alguna manera, l'ànima de la teologia, segons diu el Concili Vaticà II (DV 24) en connexió amb una frase de Lleó XIII. Tal estudi mai romandrà completament acabat: cada època haurà de cercar novament, a la seva manera, la comprensió dels llibres sagrats. En la història de la interpretació, l'inici del mètode historicocrític significà el començament d'una nova època".⁵

Obrim ara dues qüestions:

a) Quins han estat els moments clau en la nostra realitat contemporània d'aquest capgirament sobre la interpretació i la recerca bíblica?

b) Com ha incidit i com incidirà aquest fet sobre l'ensenyament religiós escolar?

7.1. Moments clau

Per tal de respondre la primera de les qüestions, oferim una petita trajectòria dels moments més significatius.⁶

a. De l'escola de Tubinga (F. Chr. Baur) a la Religionsgeschichtliche Schule (Gottinga, 1886)

Certament, la Bíblia sempre ha estat objecte d'estudi i d'investigació, però, de fet, la seva universalització no va més enllà d'un segle. Així, no resultarà gens estrany el grau d'evolució en un termini relativament breu. S'esdevé, doncs, un moment en què els estudiosos del tema parlen d'un acostament crític. Els orígens de la crítica bíblica contemporània són "d'escola". Efectivament, amb l'escola de Tubinga (F. Chr. Baur i D. Strauss) es fa el pas genèric de

⁵ PONTIFICIA COMISIÓN BÍBLICA, *La interpretación de la Biblia en la Iglesia*. Roma, 1993 (del prefaci al Document).

⁶ Per motius d'espai centrem la nostra aportació en els 125 darrers anys. Renunciem a un plantejament ampli que incorporaria fins i tot l'aportació de la Reforma protestant.

la reflexió teològica i bíblica d'un enfocament molt filosòfic a un enfocament més històric. Aquest posicionament també va ser assumit per l'anomenada escola de la història de les religions.

b. Lleó XIII i la carta encíclica *Providentissimus Deus* (18 de novembre de 1893)

L'Església catòlica no havia entrat en l'estudi tècnic dels llibres de la Bíblia, hi havia raons dogmàtiques en contra. El Papa Lleó XIII, molt atent als problemes intel·lectuals, publica una carta encíclica sobre els estudis relacionats amb la Sagrada Escripura amb la finalitat "d'estimular-los i recomanar-los", i també, "orientar-los d'una manera que correspongui millor a les necessitats de l'època". Efectivament, Lleó XIII va encetar el canvi, l'any 1893, tot publicant una solemne exhortació a posar-se al dia en el treball exegetíc. La seva intervenció marca una nova etapa, de gran sensibilitat i d'un tarannà diferent del que havia precedit el tema de l'escripura durant el Vaticà I. Cal recordar, però, que el context d'aquest moment ve molt marcat per la polèmica contra la fe de l'Església.

c. La fundació de la Pontifícia Comissió Bíblica i del Pontifici Institut Bíblic

Més tard, l'any 1902, el mateix Lleó XIII creà la Pontifícia Comissió Bíblica i el 1909, Pius X fundà l'Institut Bíblic. Ambdues institucions tindran un influx notable en el desenvolupament d'una nova forma de llegir i d'interpretar l'escripura.

d. L'anomenada crisi modernista

No tot fou un camí de flors i violes. No es donà un "enlairament" automàtic i progressiu de la recerca bíblica. Tot l'estudi-mètode crític no impactà de la mateixa manera. Es van donar, en l'àmbit de la docència i de la investigació catòlica, tensions notables pel que fa als estudis bíblics. Hom pot parlar de fortes tensions des de la segona meitat del segle XIX fins a l'inici del segle XX. Ja en aquest moment i davant els mateixos "problemes", es desmarcaren dues tendències. La primera de caràcter "liberal", assumint discursos i metodologies seculars. La segona, de caràcter "espiritualista", reconduint el nucli de la interpretació només al sentit espiritual i bandejant d'altres qüestions.

e. La crítica literària i la història de les formes

Un dels principis d'aquest enfocament és la consideració que el text ensenya més coses sobre el context cultural en el qual s'escriu que no pas sobre l'esdeveniment que narra. Això obria la porta a noves problemàtiques, especialment tot el que fa referència al tema de la possibilitat-impossibilitat de l'accés a la història del personatge i/o de l'esdeveniment. Aquest mètode provocà gran

dinamisme i alhora generà conflictes arran de la seva aplicació als evangelis i a la figura de Jesús.

f. Pius XII i l'encíclica *Divino afflante Spiritu* (1943)

Malgrat el suport rebut pel Pontifici Institut Bíblic, aquest no s'estalvià els embats provinents de posicionaments integristes. D'altra banda, el món catòlic era conscient dels seu retard en relació amb la investigació protestant. Tot això provocà l'anomenada carta magna dels estudis bíblics. L'accent en el principi dels gèneres literaris, en ordre a resoldre els problemes d'historicitat i l'exhortació a treballar en noves traduccions de la Bíblia a partir de les llengües originals, va constituir una invitació als exegetes catòlics per posar-se al nivell de l'exegesi protestant. Cal tenir present, però, que la publicació de l'encíclica va estar afectada per la data d'edició: 1943. S'iniciava així la línia de treball que harmonitzava la preocupació per comprendre el sentit dels textos amb la màxima exactitud i precisió (i, per tant, en els seus contextos) i, alhora, la preocupació per copsar de manera clara la Paraula de Déu per tal de viure plenament en comunió amb Ell.

g. El Concili Vaticà II i la Constitució *Dei Verbum* (1965)

La Constitució dogmàtica *Dei Verbum*, publicada el 18 de novembre de 1965, és un document fonamental, i la seva actitud en front dels estudis bíblics és molt positiva. De fet, es tracta d'un dels documents més referencials del Vaticà II, en particular per la seva presentació de la Revelació. El nucli central del document va ser objecte d'amplis debats (es van fer fins a cinc redaccions del document base). Les qüestions debatudes, com per exemple la de les fonts de la revelació o el tema de la historicitat dels relats evangèlics, són tractades de manera molt equilibrada. Les solucions que es proposen van deixar un marge de molta llibertat d'investigació dins de la fe de l'església.

h. El document de la Pontifícia Comissió Bíblica "La interpretació de la Bíblia en l'església" (1993)

Amb motiu del centenari de l'encíclica *Providentissimus Deus*, la Pontifícia Comissió Bíblica presentà el document "La interpretació de la Bíblia en l'església" (1993). Aquest document parteix del fet que la interpretació de la Bíblia no és una invenció moderna, però s'adona que la fecunditat contemporània d'aportacions, estudis, mètodes... més aviat ha agreujat la situació. En la primera part, es duu a terme un breu recorregut pels diferents mètodes i se n'indiquen les possibilitats i els límits (mètode historicocrític; nous mètodes d'anàlisi literària; acostaments basats en la tradició; acostaments des de les ciències humanes; acostaments contextuals i lectura fonamentalista). A la segona part, es presen-

ten les qüestions hermenèutiques en relació amb la Bíblia. La tercera part exposa les dimensions característiques de la interpretació catòlica. Una quarta, i darrera part, descriu la interpretació de la Bíblia en la vida de l'Església (actualització, inculturació, ús de la Bíblia...).

7.2. Com ha incidit i com incidirà aquest fet sobre l'ensenyament religiós escolar?

Ha incidit, entre d'altres, per exemple, en aquestes noves actuacions i concrecions⁷:

- a) el contacte directe amb el text, a partir de les activitats a la classe i amb motiu del treball personal de l'alumne (recerca, lectura, comentari, comparació... de textos bíblics)
- b) la integració normalitzada a l'ensenyament de les diferents edicions i adaptacions de la Bíblia i de diferents traduccions
- c) l'ús important de material complementari i de suport en relació amb el text bíblic o del seu context (atles, mapes, diccionaris...)
- d) el reconeixement del pluralisme literari i de la diversitat d'estils i gèneres
- e) la presentació ben diferent, molt més dialogant amb la cultura contemporània, dels temes i dels continguts "difícils": les narracions sobre la Creació havien provocat més d'un "xoc" amb d'altres ensenyaments
- f) la incorporació oberta de noves teories sobre les tradicions i sobre les redaccions (per exemple, l'exposició de la teoria de les quatre tradicions que configuren el pentateuc, la teoria sinòptica dels evangelis...)
- g) un esforç per comprendre les cultures contemporànies de les narracions (es pot veure, per exemple, la important quantitat de materials que aporten els llibres de text actuals per copsar cultures de Mesopotàmia, Egipte, Grècia...)
- h) la sensibilitat per la recuperació i el reconeixement de la incidència de la Bíblia en diferents aspectes de la cultura (vocabulari, frases, organització del temps, art, valors...)
- i) l'accent per comprendre el missatge de l'autor a partir de la categoria del significat, del "sentit d'una experiència"
- j) el tractament molt més globalitzador del text bíblic que,

⁷ L'abast d'aquestes concrecions comprèn el marc escolar obligatori i postobligatori.

tot integrant els aspectes d'anàlisi crítica i comprensió parcial del missatge, tendeix a subratllar el sentit dels textos en profunda relació amb la totalitat del sentit de l'obra

Incidirà encara en aquestes noves perspectives:

a) una consciència per part del professorat de la pluralitat de mètodes de recerca i d'investigació bíblica amb la sensibilització envers els nous coneixements i, alhora, de la pròpia limitació i/o provisionalitat d'algunes troballes i noves aportacions

b) un tractament cada vegada més rigorós del text bíblic a la classe

c) una exigència interdisciplinària que referirà a d'altres àrees: llengua i literatura, geografia, història, arqueologia...

d) una obertura vers noves edicions significatives i nous suports documentals (Bíblia Interconfessional, edicions plurilingües, CD, Internet...)

e) una reflexió sobre la relació i incorporació en l'àrea de religió de textos sagrats més importants de diverses tradicions religioses.

Abstract

This article is part of a wider project. We have selected some introductory reflections that pose questions and problems to be dealt with afterwards in more detail. Starting from the importance of the Bible as spiritual and cultural referent, we then describe some of the possible approaches to Biblical texts and what approaches to the Bible can, or could, be carried out from the school. We also present some significant moments in the study and interpretation of the Bible and their possible consequences in school education.